

Denne lille bog er en
hilsen til mine gæster,
mine venner og til
enkelte andre. Den
kommer frem nøjagtig
100 år efter at min
fader begyndte på den
virksomhed, som han -
og senere jeg selv -
har drebet i så mange
år.

Den er også et beske-
dent forsøg på at sige
stop, men ikke farvel,
med manér. Et forsøg
på at sætte et ældgam-
melt, godt og ærligt
håndværk et minde,
som det fortjener.

Jeg håber I vil læse
den med interesse.

E. J. Brandt
Ernst J. Brandt

Familien og starten

Fredrik Johannes Brandt var skovfoged i Sorø Akademis skove i den sidste halvdel af forrige århundrede. Han havde altså med træ at gøre, og kærligheden til dette fornemme materiale er helt åbenbart

gået i arv til hans efterkommere. Hans søn, Frederik B. blev udlært som drejer og kom som 18-årig til Roskilde engang i 1880'erne med den beskedne sum af tre kroner og 75 øre på lommen. Han fik job som svend hos en drejermesterenke i Ringstedgade 4. Kort efter

Frederik Brandt

mestersvend og bestyrer. Men enken ville sælge, og i 1895 løste skovfogeden i Sorø borgerbrev i Roskilde for sin driftige, men endnu ikke myndige søn. Dengang var man først myndig, når man var 24 år. Det blev Frederik senere samme år, og 30. okto-

ber 1895 overtog han forretningen.

I året 1900 flyttede værkstedet til Skomagergade 5 og i 1906 rykkede man tværs over gaden til nr. 6 i en gammel ejendom. Den blev hurtigt

revet ned og i stedet byggede Frederik Brandt det toetagers hus, som stadig ligger der. Værkstedet blev indrettet i bagbygningen - det er der også endnu - og i 1907 åbnede både Fredrik Brandt og hans kone butik på den nye adresse.

En modebutik til den ene side og en butik med drejede brugs- og gaveartikler til den anden.

Begge forretninger gik godt, der var nok at lave og parrets søn, Ernst J. Brandt husker endnu hvordan hans faders butik så ud: Lange piber, stok-

Sådan så der ud i Skomagergade nr. 6 omkring 1910. Drejerforretning til den ene side - modebutik til den anden.

ke, paraplyer, cigarrør, skakspil, og meget, meget andet. - Der var tusind ting i vinduet og det var en blandet fornøjelse, når der skulle tørres støv af, fortæller han. Og fortsætter:

- I 1914 byttede min far og min mor butik. En mur blev revet ned, så min far fik mere plads. Midt mellem de to butikker var der en gang med to døre - en til hver side. Det var godt fundet på, for nu kunne de klare sig med en enkelt ekspedient, der kunne løbe fra det ene sted til det andet - så mange kunder var der jo

heller ikke!

I 1916 blev Ernst taget ud af skolen. Han var endnu ikke konfirmeret, så der skulle en kongelig bevilling til. Men det gik og Ernst kom i lære som "Kunst- og trædrejer" på sin faders værksted. Han fortæller: -

- Jeg skulle egentlig have været i lære i København, men far fandt ud af, at jeg kunne tjene penge til forretningen ved at stå og dreje hos ham. I København skulle han betale for at have mig i lære - så derfor!

Henry Jensen, drejersvend, i arbejde på værkstedet ca. 1920. Han er i gang med et kapitæl til de store træsojler, som er afbildet på side 8.

Læretiden

Ernst Brandt fortæller:

- Min far var en streng men retfærdig læremester. Jeg tør roligt sige, at jeg fik lært at bestille noget. Elektricitet var rationeret under 1. verdenskrig, så vi brugte petroleumslamper på værkstedet og jeg måtte bruge en fodbænk til drejearbejdet. Det var hårdt, for vi gjorde alt hvad vi kunne for at fremstille så meget som muligt. Særligt i tiden op til jul, hvor folk skulle bruge dre-

jede ting til julegaver. For eksempel tobakstønder og pibestativer. Der var masser af overarbejde og når julen var ovre gav vi os til at fremstille lagervarer.

- Det var ting som svingler til hestevogne, trappebalustre, hjulnav, trappesøjler, divanskabs- og sengeben, ligkiste- og sengerosetter samt drejede trævaser til at sætte ovenpå skabe. Der skulle være tre af dem til hvert skab - det brugte man dengang. Vi drejede også postetude, postehjerter og postespande. Altsammen noget som folk brugte, når der skulle hales vand op af deres brønde.

- Jeg kan også huske, at jeg og en arbejdsmand blev sendt af sted på cykel ud i Boserup skovene hver vinter, også når det var rigtig koldt. Vi skulle afbarke - eller plette - væltede birkestammer, så de kunne dunste af, før vi brugte træet på værkstedet. Vi skulle selv skære grene af og selv stable dem og jeg husker tydeligt hvor trætte og forfrosne vi var efter sådan en tur.

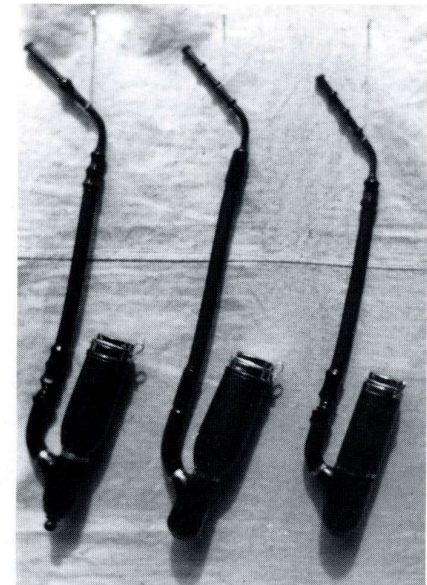
Begyndelsen til firmaets engros forretning med piber blev også gjort i disse år under første verdenskrig. En ny

kunstdrejer blev ansat, en mand der både kunne og ville dreje piber. Et tusind stk. af disse "Viggo-piber" blev det til om året og de blev solgt over hele landet

- Der var tre svende på værkstedet i min læretid, husker Ernst Brandt. En af dem, som sagt, en kunstdrejer, som arbejdede i horn, ben, ibenholdt og andre dyre materialer. Der var fire drejebænke og en slyngemaskine på den meget begrænsede plads - men det gik jo alligevel. Læretiden blev afsluttet med svendeprøve i 1920. Svendestykket var et lille pyntebord i Cuba-mahogni. Karakteren fra skuemester Jørgen C. Nielsen var - naturligvis, fristes man til at sige - et rent UG og belønningen fra den strenge fader var et lån til indkøb af en sejlbåd, "Blue Bell", som Ernst Brandt havde stor fornøjelse af i mange år.

Op og ned

Ændrede vaner, ny teknik og nye moder har naturligvis haft deres indflydelse på forretningen i Skomagergade. Ernst Brandt fortæller videre:
- I årene fra 1930 til 1940 gik det "jævnt godt skidt". Beho-

Halvlange piber som disse er blevet drejet hos Brandt siden før århundredskiftet.

vet for hjulnav og svingler var dalende og postevæsenet gik helt i stå. Efterhånden var der heller ikke nogen, der brugte trappebalustre af træ. Nu skulle det være jern altsammen. Men så, ved udbruddet af anden verdenskrig, kom vi lidt til hægterne igen. Vi kunne pludselig sælge de ting vi drejede. For eksempel tobakskrukker og pibestativer. Også kniplebrædter kom der gang i. - Og så piberne, ikke at forglemme. Både min far og jeg var udlærte som kunst- og

En stolt drejermester, Frederik Brandt, med et stykke færdigt arbejde: To fyrretræssøjler til Hotel Prindsen. Omtalt i teksten på side 13.

trædrejere. Kunsten og piberne hører sammen, og jeg har lavet ikke så få piber i årenes løb. Fra 1943 - 45 arbejdede jeg på min broders pibefabrik her i Roskilde, og i løbet af de to år fremstillede vi 1.500.000 piber. Også på værkstedet her i Skomagergade blev der lavet piber. Tre typer: Dansk Landmandspibe, Dansk Tørrygerpibe og Randers Træpibe. Sidstnævnte var af nøddetræ, der er den eneste danske træsort, der egner sig til at lave piber af. Alle tre var af den lange type, som man næppe kender idag. Iøvrigt havde min far tidligere forsøgt sig med en speciel pibe, en "underboret" kort shagpibe. Men den gik ikke - folk syntes den var for svær at rense.

En af byens førende forretninger

I de første år efter anden verdenskrig gik forretningen fint. Der var endnu mangel på varer og samtidig tog Ernst Brandt flere nye ting ind. Han husker tydeligt:

- Det var f. eks. gaveartikler i kobber og i messing. Og stadigvæk var vi specialister i

lædervarer, paraplyer og stokke. Da jeg tog over efter min far var der fire store skabe med lange og halvlange piber. Det blev efterhånden reduceret til to, og der kom lædervarer i de andre. Vi solgte også rigtig mange relieffer - det brugte man dengang. I disse år både købte og solgte vi også en mængde piber. For eksempel den kendte 3B-pibe fra Vilhelm Jørgensen. Og det er vel ikke overdrevet at sige, at vi efterhånden blev regnet for at være blandt byens førende forretninger i gaveartikler. I hvert fald var navnet kendt. Omkring 1960 fik vi lavet et lysskilt, "Pibe Brandt", som blev hængt op udenfor butikken, og lige siden har både forretningen og jeg selv været kendt under det navn. I 50'erne og 60'erne gik det ned ad bakke med drejearbejdet. Møbler med flotte drejede ben gik af mode. Når det endelig skulle være, var det helt glatte "lige op og ned" ben vi lavede på værkstedet. Men denne nedgang blev delvist opvejet af andre opgaver. For eksempel restaurerede vi rigtig mange kostbare møbler for folk. Også ting fra Sverige, England og USA, som folk

Inde i forretningen hos "Pibe-Brandt" engang i 1970'erne. Foto: Mik Eskestad.

Ernst J. Brandt ved den gamle reparationsdrejebænk, som har fået lov til at blive stående i forretningen hos hans efterfølger.

Det gamle værksted i bagbygningen til Skomagergade 6 er stadig propfyldt med drejerværktøj.

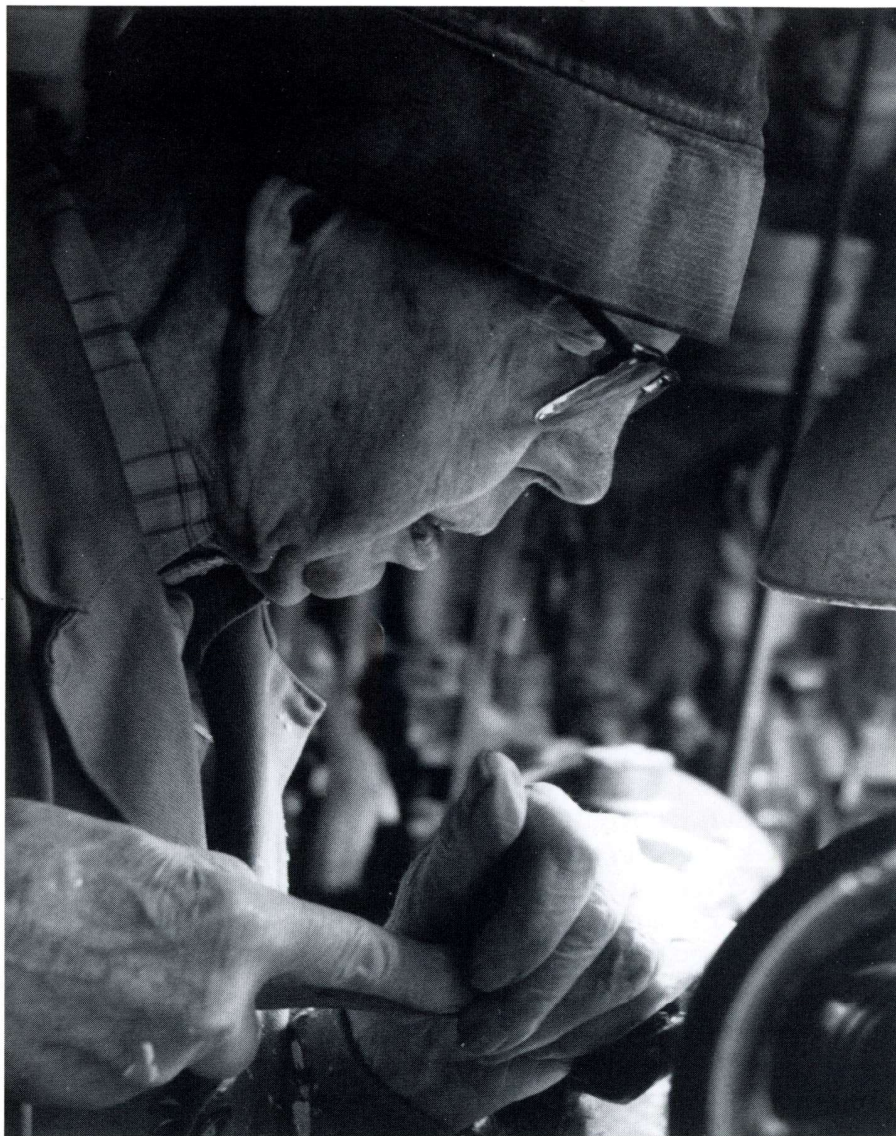
kom med eller sendte til os. Som oftest i form af smådele eller bare brudstykker. Det var spændende at have med at gøre og det samme gjaldt det minutiøse arbejde med reparation af smykker. Også det lavede vi meget af i mange år.

De mest umulige opgaver

- Vi fik jo altid de mest umulige opgaver. For eksempel skulle vi engang dreje to bastante, tre meter høje fyrretræssøjler til Hotel Prindsen, der ville lave en ny indgang til selskabslokalerne. Værkstedet var egentlig for lille til opgaven, så vi måtte lave noget om på indretningen for at få plads nok til de lange tingester. Men det gik og hvis du spørger mig hvordan vi bar os ad, kan jeg kun sige: Man ta'r sgu een spån ad gangen og det ta'r sin tid...

- Jeg skulle også engang lave et skakspil - et bestilt arbejde til Roskilde Skakklub. Med op til trekvart meter høje brikker. Det drejede jeg helt alene og det var en udfordring, som jeg var meget glad for.

- En anden gang fik jeg en hastesag: En hul trækugle, trekvart meter i diameter til et par artistpiger. De havde arbejdet med en kugle af gips - den var gået i stykker og nu stod de så der og manglede en vigtig rekvisit til deres nummer. Lige her og nu. Kuglen skulle være trekvart meter i diameter, solid og stabil, så jeg var nød til at lave den i masonit. Materialet måtte jo ikke "arbejde", når det var færdigt. Pigerne skulle ha' en kugle, de kunne stole på. Den blev lavet i seks sektioner på drejebænken, kanterne forsynet med tap (fjer og not kunne man sige) og så blev det hele limet sammen. Jeg er endnu stolt af at det passede så nøjagtigt, at jeg slet ikke behøvede at slibe efter. Og så husker jeg iøvrigt også, at jeg ikke fik søvn i to nætter, medens det arbejde stod på. Det skulle bare være færdigt til tiden - og det blev det... Jeg husker også arbejdet med døbefonten til kirken derude på Holbækvej og i særlig grad de mange år, hvor vi lavede renaissance-stole til Roskilde Domkirke. Det er vel blevet til et halvt hundrede stykker i tidens løb.

Ernst J. Brandt har stadig et fast og sikkert greb om sit værktøj når han står ved sin drejebænk.

De senere år

I 1976 solgte Ernst J. Brandt forretningen til en god bekendt, Erik Frederiksen, Himmelev. En disposition, som han var - og stadig er - glad for. Den gav ham nemlig mulighed for at slippe for at "spilde tiden", med regnskaber og igen sætte sig til drejebænken, hvor han befinder sig bedst. Den nye indehaver lod ham beholde den gamle reparations-drejebæk i forretningen og her satte han sig til at arbejde nogle timer hver dag. Senere blev det kun til enkelte dage om ugen og på det allerseneste sjældnere og sjældnere.

Men håndlaget og den minutiøse akkuratess er der stadig. Blikket for træets natur og muligheder, viljen og evnen til at lave et perfekt stykke arbejde, er stadig intakt.

- Men det ældgamle drejerhåndværk er dødt, siger Ernst Brandt. Det indså jeg for mange år siden og det er een af grundene til at jeg aldrig har haft lærlinge. Jeg ville sgu ikke lære dem et fag, der var ved at dø ud - forstår du det?

Den medfødte og omfattende nysgerrighed hos den gamle drejermester lever i bedste velgående, selvom helbredet ikke er , hvad det har været. Mange rejser og en omfattende læsning af bøger om arkæologi og andres rejsebeskrivelser har givet Ernst Brandt en stor viden om mange ting, der ikke lige har med faget at gøre.

Denne lille og alt for korte beretning om manden og firmaet "Pibe Brandt" er faktisk et stykke roskildensisk kulturhistorie og man må håbe, at Roskilde Museum kender sin besøgstid, når det kommer på tale at bevare det gamle værksted i Skomagergade for eftertiden.

Den gamle ovn på værkstedet. Den har været der "altid" og vi brugte den bl. a. til at opvarme lange stykker træ, der skulle limes sammen, fortæller Ernst Brandt.

Ernst J. Brandt i døren til sit gamle værksted.